

MIESZCZANIN (709) *sb m*

mieszczanin (703), **mieszczenin** (6); mieszczanin : mieszczenin *ZapWar* (14:6).

mie- (708), mię- (1); -an- (706), -ąn- (3).

e jasne (w tym 1 r. błędne znakowanie). ◇ -an- (w tym 14 r. błędne znakowanie). ◇ -ân (70), -an (1); -ân : -an *BielKron* (16:1); drugie e z tekstu nie oznaczającego pochyleń.

sg *N* mieszczanin (81). ◇ *G* mieszczanina (34). ◇ *D* mieszczaninowi (19), mieszczaninu (1); -owi: -u *LibLeg* (1:1). ◇ *A* mieszczanina (14). ◇ *I* mieszczanin(e)m (10). ◇ *pl N* mieszczenie (260); -e (60), -é (11), -(e) (189); -e (1) *OrzQuin*; -é (1) *Calep*; -e : -é *SarnStat* (59:10). ◇ *G* mieszczân (76) [w tym: -ąn (2)], mieszczan(o)w (14); -(o)w *Leop* (3), *Phil* (2), *RybWit*; -ân:-(o)w *BielŻyw* (2:1), *BibRadz* (7:4), *BielKron* (17:1), *HistRzym* (1:1), *ModrzBaz* (3:1). ◇ *D* mieszczanom (54); -óm (10), -om (10), -(o)m (34); -óm *Mącz*; -óm : -om *SarnStat* (10:9). ◇ *A* mieszczany (84), mieszczaniny (1), mieszczân (1), mieszczenie (1); -any : -aniny *LibMal* (1:1); -any : -ân *StryjKron* (3:1); -any : -anie *SarnStat* (18:1). ◇ *I* mieszczany (44). ◇ *A a. I* mieszczany (2). ◇ *L* mieszczani(e)ch (5), mieszczanách (3); -(e)ch *ZapWar*, *ComCrac*, *BielKron*, *RejAp*; -ách *ModrzBaz* (2); -(e)ch : -ách *UstPraw* (1:1); ~ -ách (2), -ach (1); -ách *UstPraw*; -ách : -ach *ModrzBaz* (1:1). ◇ *V* mieszczenie (5); -e (1), -(e) (4).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI (dwa z niżej notowanych przykładów) –XVIII w.

1. *Mieszkaniec miasta; civis Murm, Mymer¹, Mącz, Calep, Cn; municeps Murm, BartBydg, Mącz, Cn; oppidanus Mącz, Calep, Cn; incola Mącz; urbanus Cn* [w tym: czego [= miasta, miasteczka] (53), z czego [= miasta] (33)] (651) : *BierEz* F2v; *Municeps, ein burger. Myełczanyn. Murm* 25, 25; *Mymer¹ 5v; BartBydg* 68b, 94b; *BielŻyw* 1, 5 [2 r.], 63, 65, 144, 150; zburzył Strzegom miałto [...]. Gdzież byli miełczanie rozmagitego narodu kupczy/ niemczy/ włofzy/ franci *MiechGlab* 17, 55; *GliczKsiąż* N7v; *Leop Gen* 26/7, *Iudic* 20/5, *Is* 36 arg, 2.*Mach* 5 arg; *RejZwierz* 6, 8, 37; Oto miałta nálze y miełczanie w nich fą flugámi twemi. *BibRadz Iudith* 3/5; A gdy się wlyfscy miełczanie zbiegli ná mury y gdy iuż miałto było wzięte/ Menelaus vciekł ná zamek *BibRadz 2.Mach* 5/5, *Gen* 19/25, *Deut* 13/13, *Iudic* 6/27, 28, 30 (20); A gdy przyiechał do Tábráin miałta/ miełczanie go niechcieli puścić y przyiąć. *BielKron* 88, 50, 56, 94, 101, 102 [2 r.] (20); *suae cuiusque civitatis cives. Włelákiego miałta miełczanie. Mącz* 237c, 26a, 37a, 55a, 60a, 237c (9); *RejAp* 93, 142, *Ff3v*; kazála porzuć w puł rynku ciało Alexándra krolá/ potym zezwawfzy do fiebie miełczan/ tak powiedziála. *Górndworz* Y3; *HistRzym* 10v, 26, 27v, 28v [2 r.], 29 (14); *RejZwierz* 83v, 84; *RejPosWstaw* [41³]v; *BudBib Deut* 22/21, *Iudic* 8/17, 19/22, 2.*Reg* 23/17, *Iudith* 13/14 (8); *ModrzBaz* 118v; *KochPs* 188; *SkarŻyw* 171, 180, 462; *Calep* 202b [2 r.] [734]a; *Phil* B3, R2; *WujNT Act* 13/50, s. 480 marg.

W połączeniu z nazwą miasta, przymiotnikiem od tej nazwy lub nazwą etniczną [w tym: *ai* (19), *G n-loc* (12), *z + G n-loc* (12), *w + L n-loc* (7), *N pl n-ethn* (1); *mieszczanin + nazwa* (47), *nazwa + mieszczanin* (4)] (51): *BielŻyw* 68; *MiechGlab* 8; *HistAl* D4; *Leop 2.Mach* 5 arg; *BibRadz 1.Reg* 6/21, 11/1, 5, 9 [2 r.], 10 (26); O namileyfzy miełczanie Kártágineńfcy/ áto ia dziś wyfwbodzuie gárdłem fwoim was wfzech *BielKron* 75v; Abowiem dowiedzyał fie tego Alexándre/ iż przed tym miełczanie álbo pánowie Tyru walcząc s Perfy/ wyciągnęli fie tak w mocy iáko w fkarby *BielKron* 124v; Okrzcíwfy Ermágorá miełczániná w Aquileiey/ wybrał go Piotr fwięty Bífkupem Aquileieńskim. *BielKron* 143v; Yánuenfes miełczanie. *BielKron* 178v marg; Był Piałt w Krułzwicy miełczánin/

dobry/ proŕty/ á ŕpráwiedliwy *BielKron* 342v, 272; *GórnDworz* Z4; *HistRzym* 11, 27v; *RejPos* 197; *RejPosWiecz*³ 97 [2 r.]; Tedy dla nich mieŕzczánie zIeruzálema [habitatores Ierusalem Vulg] z vćiekáli *BudBib* 1.*Mach* 1/40, *Iudic* 8/15, 16, 2.*Par* 32/33; *CzechRozm* 180; *SkarŻyw* 487; *KlonŻal* C4 marg; *WujNT Act* 21/39, s. 703.

W charakterystycznych połączeniach: nędzny mieszczanin, przedniejszy, ubogi, zacny (4), zbrojny, zgodny, zły, znamienity; wszyscy mieszczanie (7); mieszczany (I) osadzić.

Szeregi: »mieszczanin i lud pospolity« (1): A gdy ie [miasto] wzywał/ okrucieństwo nád mieŕzczány/ y ludem pospolitym vczynił *BielKron* 88.

»mieszczanin i obywatel« (1): gdzie ŕzłyŕzeli [I] wŕzytcy Heteyczycy (marg) To ieŕt mieŕzczánie y obywatéle (–) ktorzy wchadzáli w branę miáŕtá onego/ mowiác. *BibRadz Gen* 23/ 10.

W przeni [w nawiązaniu do różnych przenośnych uŕżyć wyrazu „miasto” w poprzedzających kontekstach] [w tym: czego [= miasta, miasteczka (3)], z czego [= z miasta (1)]] (12) : Zbior záŕię niewiernych/ oto ŕłyŕzłyŕz iŕ Pan zowie miáŕtem Sodomy á Egiptu. A wielkie to miáŕto/ bo po wŕzytkim ŕwiátu roŕypáne ieŕt/ gdyŕ thu Pan wŕpominác raczy rozmáithe ludzi/ narody/ ięzyki/ y pogány. Abowiem pátrzay ná ty mieŕzczány o ktorych tu Pan powiádác raczy/ ieŕli nie ŕá podobni ku Sodomie y ku Egiptowi. *RejAp* 93; bo ŕie iuŕ thám byŕá roŕciágnęŕá moc y zwirzchność Rzymŕka/ kthora y dziś wŕáda wŕzędy po wŕzemu ŕwiátu/ á rozŕzyrza/ á mocno oŕadza mieŕzczány ŕwoie. *RejAp* 93; A toć ieŕt to miáŕto wdzięczne Pána náŕzego/ á toć ŕá oni wybráni mieŕzczánie iego/ kthorzy wchodzą tymi branámi przez Pátriárchy y Proroki otworzonymi *RejAp* 182v, 93 [2 r.], 93v [2 r.], 127, 155, 171v; rozumiemy/ ŕe w Koŕciele ŕá Klucze niebieŕkiego Kroleŕtwa/ á iŕ iemu moc ieŕt dána grzechy odpuŕzczác [...]: á iŕ mieŕzczánie ktorzy w nim mieŕzkáią/ niemáią tu miáŕtá trwálego/ ále przyŕŕłego ŕzukáią. *KuczbKat* 80; *SkarJedn* 10.

Przeni: O koŕciele (2) : (marg) Czemu ŕię niebieŕkie miáŕto zowie koŕcioł ná ziemi. (–) Niebieŕkim ŕię zowie/ iŕ w niebie ma więŕŕzłą część y leŕŕzłą mieŕzczan ŕwoich *SkarKaz* 634a.

a. Posiadający prawa miejskie, przynależący do stanu mieszczańskiego (tu zaliczono wszystkie uŕżycia dotyczące Europy ŕredniowiecznej i wŕpóŕczesnej autorom); civis *Mącz* [w tym: mieszczanin czego [= miasta, miasteczka (19)], z czego [= z miasta] (22)] (456) : *ListRzeŕ w.* 18; yeŕthlibi theŕch raycze zmyeŕczan swoich dluŕznikow onym czo dlvŕzno. ŕprawyedliwoŕczy Nyeczinyli thedi ŕtharoŕtha myeŕŕcza onego. Bandzie myal mocz zupelną vczynycz ŕprawyedliwoŕcz richlv zonich dluŕznikow. *MetrKor* 40/818; *ZapWar* 1537 nr 2494, 1545 nr 2646; *LibMal* 1544/79, 91, 1547/130v, 1553/177; *ConPiotr* 31; *Diar* 41, 53; Gdzye w wielkyey roŕkoŕŕy á pyeŕŕczocy myeŕŕczánye chowáya ŕyny ŕwe *GliczKsiąŕ* E5v, K3v; *GroicPorz* a3v [2 r.] kv, dd4v, gg3; *UstPraw* A2 [3 r.] A2v [2 r.], D3 [2 r.], D4v, F2v (32); *RejFig* Ccv [2 r.] Dd2v; *RejZwierz* 102; Cefarz ŕię tedy ruŕzył zokopánia do Ingolŕtádium do Nuburgu/ wŕiął ij/ Mieŕzczánom od puŕŕcił gdy przyŕięgáli wiáre záchowác *BielKron* 227v; Mieŕzczánie przez kupne ŕlugi orzą role *BielKron* 261, 199v, 205, 209, 212 [2 r.], 213v (56); Non concivis. Civis huic est, Tego miáŕtá mieŕzczánin. *Mącz* 55a; In dubium de civitate venire, Wáŕpić yeŕŕi kto yeŕt mieŕzczáninem á ma mieyŕŕkie práwo któregó miáŕtá. *Mącz* 480c; Usurpare nomen civitatis, Zwác ŕie mieŕzczáninem miáŕtá któregó. *Mącz* 509c; *BiałKat* 298v marg; á poŕpóŕiće ié rádzi noŕzą do tych mieŕzczan moŕnieyŕzych álbo do Kŕięŕýy/ y przedáie ié ledá zacz *Strum* Iv;

StryjWjaz B, C3v; *ModrzBaz* 31, 36v, 83v [2 r.], 84, 110, 122v [3 r.]; *SkarŻyw* 312; *ZapKościer* 1581/19v; *StryjKron* 637 [2 r.] 647, 658 [2 r.]; *GórnRozm* L3v; *ActReg* 155 [2 r.]; *GostGosp* 142 [2 r.]; *Phil* D; ani im Rzeźnicy/ Piekarze/ młynarze/ ciężko niech nie czynią/ [...] chcąc od żaków y študentów od iátek/ pożytków/ młynów/ więcéy niż od mieśczan y mieřzkáiących w Krákwie wyciągać. *SarnStat* 202; ani fie báwią témi řprawámi/ które pořpolicie mieřczánie/ y ci/ którzy w mieřciech mieřzkáią/ zwykli robić y řprawować. *SarnStat* 237; tedy Mieřczanin będzie powinien z tym Pánem Práwem tym czynić/ do którego Pan względem onégo dziedzictwa przynależy *SarnStat* 920; vřtáwiamy/ áby ciř Ráyce z mieřczany przy Woiewodách cenę kupiam y rzeczam vřtáwíáiących byli *SarnStat* 945, 204, 240, 242, 243 [2 r.], 253 (77); *GrabPospR* M2v, M3, M4v; *KlonKr* D4; *SkarKazSej* 682a; *KlonFlis* D3, G2; *RybWit* Cv.

mieszczanin czego [= miasta znajdujacego się gdzieř] (13): mieřczánie žiem Pruřkich do Wrocławia [máją drogę] [...] przez Bydgořcą/ Gniężno *SarnStat* 982, 503, 655, 1074, 1089, 1091 (23).

mieszczanin z czego [= z miasta znajdujacego się gdzieř] (1): Mieřczánie z miařt z gornych Niemcow/ pořláli fwe pořły ná ten Syem *BielKron* 204.

mieszczanin czyj [zawsze: G sb] (4): A ieřliby byli mieřczánie Pánów Duchownych álbo řwieckich/ tácy máią być pozwáni przed ich Pány álbo Vrřędniki *UstPraw* A2v, F2; *SarnStat* 157, 920.

W pořczeniu z nazwą miasta lub przymiotnikiem od niej [w tym: ai (106), z + G n-loc (22), w + L n-loc (5).G n-loc (5); *mieszczanin* miast(eczka) (3); *mieszczanin* + nazwa (123), nazwa + *mieszczanin* (15)] (138): Isze my szraczczamy myasteczka ostrovyey szthovaryszmy naszemy nyeyalyszmy Iana nyeszythka myesczenyna ostrowskyego o szadny gvalth *ZapWar* 1507 nr 1982, 1505 nr 2011 [2 r.], 2050, 1507 nr 1899, 1514 nr 2171, 1518 nr 2205 (18); *MetrKor* 57/119v, 59/77v, 280v; vrřadnyk. Sthifzmyenyecze poymal yednich zlodzyeyow czo vczyekali. Zwoloch rořbywřzi Camyenyecze yednemv myeřczanynv. Sochawřkyemv. *LibLeg* 11/184v, 7/69, 11/97; Item zefnal iřch tego czařzu gdi Mieřczanyny Cracowřzky za Szandomirzem pobrali tedi teřřch tam bil niektory Mazewřki *LibMal* 1543/68, 1543/67, 1545/98, 102, 1546/113, 1551/159v (10); Sektá Wáldenřka iednego mieřzczániná z Lugdunu tego czařfu byřá *BielKron* 181v; řprzyřięgli fie tedy przeřiwo iey/ áby iey dořtáli/ máiąc the nádzieię o mieřzczáních Lundřkich/ áby knim przyřtáli. *BielKron* 238, 190, [211]v, 214, 215 [2 r.], 226 (44); *GórnDworz* R3v; *StryjWjaz* B2; *ZapKościer* 1581/21, 1582/27v, 87v, 1587/70v, 1589/87 [2 r.], 87v, 1596/85v [2 r.]; Tego teř czařfu Krzyřacy przeřiwo pořtánowieniu przymierza Pářřenheymeřřkich mieřczan námawiáli/ áby řię od Krolá do nich przedáli *StryjKron* 637, 308, 442, 447, 657, 752; *CzechEp* 12; *KlonŽal* A2v; *WerGořc* 215; *ActReg* 155; vřtáwiamy zábraniáiąc: áby nápotym przez té Mieřczánie Poznánřkie/ álbo przez którekolwiek iné wolnořć tákowa Przywileiów nie byřá zátrudniona *SarnStat* 946; Mieřczanie Krařnégořtáwu vkazáli řiřt Krolá Zygmuntá *SarnStat* 1049, 205, 279, 294, 373 [3 r.], 946 (39).

W pořczeniach szeregowych (32): Ziemia teř Polřka albo Wandalřka ieřřh tak ludna, iř z niey wychodzi řzefcidzieřiąt tyřięci ludu zbroynego, czařem řtho thyřiąc, wřzakoř prze to krořęstwo polřkie nie bywa puřte aby nie mieli zořtać mieřczánie, kupci y wieřni kmiecie nie wřzřřzeni *MiechGlab* 51; *LibLeg* 10/95; *Diar* 29; *GroicPorz* e; *UstPraw* D4v; *OrzRozm* V2; *OrzQuin* D; A com tu o mieřzczánách/ kupcách / rzemieřnikách/ y kárcřmarzách powiedřiał/ to do onych pirwřzych dwu

łpofobow woyny może być włożono *ModrzBaz* 123, 19; *StryjKron* 235; *SarnStat* 53, 157, 658, 678, 913 (20); *KlonWor* 18; A iż małz pod łwą ręką Bogomodłne Zaki/ Groźzgonne Miefzczány/ y płużne Wieśniaki. *RybWit* A3.

W przeciwstawieniach: »mieszczanin (mieszczanie) ... szlachcic (szlachta) (8), chłop, kmieć, pan, poddany, przedmieszczanin, słuźebny, rycerstwo« (12): Alie nām y radzie nałsey będzie volno vczynicz takove lifty [...] przeciwko miefzczanom vedług baczołczy nałsey, telko przeciwko Sliachczie y poddanem Ich młcz *ComCrac* 18; Abowiem ináčzey ma być męczon młody/ ináčzey łtary/ ináčzey mdły/ ináčzey duży/ ináčzey kochánek/ ináčzey nie kochánek/ ináčzey Sláchćic/ ináčzey Miefzczánin/ ináčzey chłop. *GroicPorz* hh4v; ODpráwuy brácie lifty/ co rychley do pánow/ Ale też nie opuľczay/ miefzczan y Gdańszczánow. *RejZwierz* 100v; poddáli łie miefzczánie zárázem á łłuźebni vćiekli z miáłteczká. *BielKron* 227v, 351v; *StryjKron* 752; Miefzczánie od poráđnlého wolni: ále przedmiefzczánié iá^{ko} ini kmiećie máią łe płáćić. *SarnStat* 893 *marg*, 139, 215, 320, 503, 856.

W charakterystycznych połączeniach: bogaty mieszczanin (2), dobry, groszogonny, hojny, możniejszy, prosty, przedniejszy, przysiężny, sprawiedliwy, szczyry, ubogi, ukrzywdzony (2), zacny, zradny; wszyscy mieszczanie (8); panowie mieszczanie; męstwo mieszczan, nakład, przysięga (3), przywilej, skrutinium.

Zwrot: »za mieszczanina przyjąć; wzięty za mieszczanina« (1;1): In civitatem recipere, Zá miefzczány przyjąć. *Mącz* 55a; Insitus urbi civis, Wzięty zá miefzczániną. *Mącz* 387b.

Wyrażenia: »nowy mieszczanin« (2): Przyłygá Nowego Miefzczániną gdy przyymuie Mieyłkie Práwo. *GroicPorz* gv, nn2.

»opatrzny, uczciwy mieszczanin« = *civis honestus a. providus JanStat* (4:1): Iakom ya onego nyeseswal gdy sethl vlyczá zapanem swem do gospody do opathrnegu francischka myesczanyna stharey varshevy *ZapWar* 1518 nr 2205, 1518 nr 2208; *ZapKościar* 1582/27v; TEż zákázuiemy: áby Myńcarze w Páńłtwie nałzym będący nie śmieli Zydów z fałszywými pieniádzmi [...]przez vczćiwych miefczan/ y iákimkolwiek łpofobem zátrzymawáć/ álbo imáć. *SarnStat* 258, 1120.

Szeregi: »mieszczanin albo chłop« (1): niechcział ły Krol ye⁸⁰ M panem yakim łwim albo dworzanynem łwim thedi chocia yego. C. M. bibil myesczanyna albo chłopa yakiego przilłal domnie *LibLeg* 10/152. [Ponadto w przeciwstawieniu 1 r.]

»mieszczanie i grodzanie« (1): Miefzczánie y grodzánie ktorzy w oblężeniu byli wiele rzeczy dołłali Tureckich pod mury *BielKron* 248.

»kmieć (a. kmiecie, a. kmiotkowie) i (ni) mieszczanin (a. mieszczanie)« = *colonus et oppidanus Modrz* [szyk 4:3] (7): Okazowanie włłech łtanow gothowółczy duchownych y łwiczkych, miefzczan y kmieczy ku wyechaniu y ku wyprawowaniu na woynę ma bydz we włłitkiey koronie yednego dnia. *ConPiotr* 33; *UstPraw* Fv; *ModrzBaz* 121; *GostGosp* 36; *SarnStat* 243; *SkarKazSej* 705a; *RybWit* C2. [Ponadto w połączeniach szeregowych 5 r.; w przeciwstawieniu 1 r.; w połączeniach niewspółrzędnych lub w różnych członach zdania złożonego 13 r.]

»mieszczanie albo (i, to jest) kupcy« = *cives et (sive, id est) mercatores JanStat* [szyk 5:2] (7): A ktorzy miefłczanie albo kupczy mny [lege: mniej] máią thich maięthnółczy wmiefłcziech, y

wmiaścawkach pośpolu będa łaczowane *ConPiotr* 31; *SarnStat* 275 [2 r.] 279, 373 [2 r.], 1234. [Ponadto w połączeniach szeregowych 7 r.]

»mieszczanie i legierowie [= *kupcy cudzoziemscy*]« (1): Mieszczanie y Legierowie, którego majątność łoi za 1000. złotych, łzaciąc iezdnęgo: A czyia za 500. piełzęgo wyprawią *SarnStat* 431.

»mieszczanin (a. mieszczanie) abo (i) obywatel(e)« = *incola ac indigena* *Modrz* (2): *ModrzBaz* 36v; Miąłta Krakowa mieszczanom y obywatelom iego włzytkim dārujemy y odpuszczamy do czterech Exākciy Poborowych *SarnStat* 963. [Ponadto w połączeniach szeregowych 10 r.; w połączeniach niewspółrzędnych 3 r.]

»mieszczanie i (a) poddani« = *cives et subditi* *JanStat* (4): Co też y My Lodwik Miłtrz/ Komendórowie/ y Zakon miełczanom y poddanym z Holantu/ z Baffenheymu/ z Meydenburgā/ z Molirze będziemy powinni wczynić. *SarnStat* 1102, 266, 579, 1102. [Ponadto w połączeniach szeregowych 7 r.; w przeciwstawieniu 1 r.; w różnych członach zdania złożonego 1 r.]

»mieszczanie i prostego stanu (a. rządu) ludzie (a. prości ludzie, a. pospolity człowiek)« = *cives et plebs* *JanStat*, *JanPrzyw* (6): O Mieszczaniech i ynnich prostego rządu ludziach abi Ziemskiego imienia nietrzimali *ComCrac* 14v; Zprzyięgli łie miełczanie y pośpolity człowiek w Prufiech/ przeciw miłtrzowi nālzego zakonu *BielKron* 232; *SarnStat* 135, 451, 891, 931. [Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.]

»mieszczanie i rycerstwo (a. stan rycerski, a. rycerze)« = *cives et milites* *JanSiat* [szyk 2:2] (4): Podāli tedy miāłto Dybrę y zamek Swāthygrad Thurkowi miełczanie y włzytko rycerłtwo *BielKron* 249; *SarnStat* 1119, 1120, 1230. [Ponadto w połączeniach szeregowych 9 r.; w przeciwstawieniu 1 r.; w różnych członach zdania złożonego 1 r.]

»rzemiełnicy i mieszczanie« (1): RZemiełnicy/ y włzyłcy w pośpolitofci Mieszczanie/ powinni pośłufzni być zwierzchnofci Rādzieckiey *GroicPorz* f4. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]

»(tak) szlachta i (jako, jako i) mieszczanie« [szyk 3:1] (4): *UstPraw* E3; Tęgo roku to ięłt 1454. przyiechāli pośłowie s Prus od łłachty y miełczan tak z Gdāńłkā/ z Elbiāgu/ iāko z inych *BielKron* 391 v, 230; *SarnStat* 1081 marg. [Ponadto w połączeniach szeregowych 15 r.; w przeciwstawieniach 8 r.; w połączeniach współrzędnych lub w różnych członach zdania złożonego 11 r.]

»mieszczanie (a. mieszczanin) i (albo też) wiełski łud (a. wiełscy łudzie)« (4): tedy Mieszczanie albo Wiełłcy łudzie/ wedle łwego widzenia obierāiā Sędziego *GroicPorz* n, B3v, a4, k.

»mieszczanie i wsianie« (1): Mieszczanie y wśiānię poddāni nālzy, z czym dokłādem māiā pozywāć. *SarnStat* 757. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]

»ziemianin (a. ziemianie) i mieszczanin (a. mieszczanie)« (2): *BielKron* 420; Tām łwe nādzieie/ łāduie ziemiān/ Tām y miełczānin. *KlonFlis* Gv. [Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.]

b. Obywatel rzymski; civis, municeps *Mącz* (26) : Kato Rzymyānin złāyāł ā sfukał był yednego zacnego myełłczāninā nā imyę Mānyliuśā *GliczKsiqż* E; A miełczanie/ tākież Senat Rzymłki iāko przed tym przedłię był przy łwych imionach *BielKron* 100, 104v, 106, 163; *KwiatKsiqż* N; Bene meritorum civium expulsionones, Dobrze zāchowāłych miełczan z miāłta wyrzucānia *Mącz* 287b; Poticia familia, Tęgo miełczāninā pokolenie. *Mącz* 316b, 259d, 292c, 312c; *BielSpr* 12v; *Calep* 822a; *Phil* E2; *KlonWor* 10, 13.

W połączenia szeregowym (1): Owłzem żołnierzow, miełczczan, koni, zbroie y hetmanow więcej [!] niż oni mamy. *BielŻyw* [126].

W charakterystycznych połączeniach: *chudy mieszczanin, dobrze zachowały, niepożyteczny, szkodliwy, zacny (2) życzliwy; wszyscy mieszczenie.*

Wyrażenie: »za mieszczanina wzięt, brany« [szyk 1:1] (1:1): Volones, Niewolnicy którzy w niedostátku ludzi ku żołnierskiej służbie fwe pány dobrowolnie w bitwách záltępowáli á ztądże potym zá miełczczány byli bráni. *Mqcz* 506c, 237c.

Zestawienie: »mieszczanin rzymski« = *civis Romanus Vulg* [szyk 4:3] (7): *BielŻyw* 167; Y Rotmiłtrz fie też złękl gdy fie dowiedział iż [Paweł] był Rzymfkim miełczczáninem/ że go był kazał zwiázác. *Leop Act* 22/29, *Act* 22/26; Tám fie nań wyrwali Brutus y Kálfyus miełczczánie Rzymfcy *BielKron* 131, 174v; *Mqcz* 316b; *WujNT Act* 22/26.

2. Mieszkaniec innego terytorium (nie miasta) w odniesieniu do mieszkańców ziemi; ludzie (12) : Tedy łzedł y przyłtał do iednego miełczczánina w oneyże kráinie *WerGośc* 221.

mieszczanin czego (3): I łzedwłzy przyłtał ku iednému miełczczaninowi krajny onyi *MurzNT Luc* 15/15; *Leop Lev* 25/10; Tym miáltem możemy rozumieć then obłudny łwiát y z miełczczány iego *RejAp* 127.

W porównaniu (1): Podnieśieć fie też wtwierdzenie źiemie ná wyniołte wielce gory: owoc iego przeydzie wyłokością gory Libanowe: á miełczczánie zákwiłtną/ iáko źiołká polne. *LatHar* 400.

W przen (1) :

Wyrażenia »mieszczanin niebieski« = *członek społeczności chrześcijańskiej (1):* Abowiem rzecz półpolita wálzá iełt w niebie (*marg*) [...] Iełtelmy miełczczánie niebiescy/ tho iełt právem rzeczy półpolitey niebieskiey y Krolełtwá Bożego iełthelmy rządzeni [...] (–) *BibRadz Philipp* 3/20.

a. Mieszkaniec nieba (6) : miełczczánie Boży/ co w łobie niemaćie Zadnéy wády/ ni złości obráźliwych znaćie: Odwróćcie twarzy wálzé od ofiár łtráźliwych *ZawJeft* 31; ondźie przypułzczony Będe: gđzie przybytki twe/ á w nich miełczczánie/ Ktorzyć bez przełtánku chwałę dáią Pánie. *GrabowSet* N4.

mieszczanin czego (1): Tám y łwiętych Bożych pocžty/ y woylká [...] niebu włzytkiemu/ y niezlicżonym miełczczánom iego/ wełela dodaia. *LatHar* 596.

Wyrażenie: »mieszczanin niebieski, rajski« [szyk2:1] (2:1): Abowiem oná łiedzi ná právicy Máiełtatu ná wyłokości [...]/ ták nád włzyłtki miełtztány niebieskie namocnieyłza y wyłłłza/ iáko rozne imię máłtki Bożey nád nie ołobliwie otrzymála. *KrowObr* 164; *KarnNap* A3v; *ReszHoz* 123.

3. Współobywatel, rodak, ziomek, domownik; bliźni; miejscowy, tubylec (46) : Mężowie y miełczczánie wełpolek łemną miełczkaiący przyimicie prołzę łłowá moie skromnie *HistAl* D5v; *Leop 2.Mach* 4/50; Zołtał tedy Menelaus przy księłtwie prze łákomłtwo ludzi możnych/ tym łie wiecey mnożác w złości/ A bęđác zdraycą wielkim miełczczánow. *BibRadz 2.Mach* 4/50, *2.Mach* 5/8; IVłtynus [...] był Cefárzem Greckim łzełnalacie łat ále nieułtáwicznie/ ábowiem łkoro pocžął być okrutny á nieułtáwiczny y miełczczánom niełprzyiaźliwy/ pobudzili nań Leoncyá iż go wypęđził *BielKron* 167; *Mqcz* 55a, 66a; w ktorem ci co żywą/ włzytkie łwoie prace/ łtárania/ roboty/ pilność y dowcip/ do tego ciágnąc máia/ aby łie onym włzytkim Miełczczánom/ ábo łpolnie w towarzyłtwie

żyjącym obywatelom [*civibus omnibus*]/ ná wżem dobrze wodziło *ModrzBaz* 2v; *SkarŻyw* 328; *WujNT Luc* 19 arg; *KlonWor* 42; [[*Demostenes mówi do Ateńczyków*]:] Mąszowye moy myeszczeny [Viri concives mei] proszą wasz vbaczycy pokornye moye szlowa *HistAl* 1510/146.]

mieszczanin czego (1): w ktorym [*Jeruzalem*] nie miefzkáli iedno cudzoziemcy/ gdyż go odbieżeli miefzczanie iego/ a ci ktorzy fię w nim z rodźili. *BibRadz* 1.*Mach* 1/40.

mieszczanin czyj [w tym: *pron poss* (10), *G pron* (4)] (14): *BielŻyw* 63; *LeopLev* 19/18, 24/19, 25/14, *Iudic* 14/17, *Luc* 19/14, 1.*Thess* arg; Iazon zafię czynił mord nad miefzczány fweimi/ żadnemu nie przepuľzczáiąc *BibRadz* 2.*Mach* 5/6, 2.*Mach* 5 arg; Brunfzwyckie Kfiążę Hendrych tego czáfu fwe miefzczány obległ ná Brunfzwiku *BielKron* 235; *CzechRozm* 243; *ModrzBaz* 122v; *WujNT Luc* 19/14, s. 460.

W połączeniu z przymiotnikiem od nazwy miasta (2): Bo Wenclaw Cefarz od Korfirfrow y od włafnych Miefzczan Wiedeńfkich był poimány *StryjKron* 512; *SarnStat* 959.

W połączeniu z nazwą etniczną lub przymiotnikiem od niej [*mieszczanin + nazwa* (1), *nazwa + mieszczanin* (1)] (2): Przenalepfzym miefzczánom Iudom/ wiele dobrá [...] życzy Antyoch *BudBib* 2.*Mach* 9/19; Vczył chwalic ięzykiem fwym Sarmátfkie miefzczány *KlonŻal* B4.

W przeciwstawieniach: »mieszczanin ... obcy (3), nieprzyjaciel (2)« (5): Ktho opczy wlvczkv kvpy tą thalęgą wynyen [...] dacz 30 gr a iefli miefzczanyn thedi dwadziefczia gr *MetrKor* 57/120v, 59/282v; *BibRadz* 2.*Mach* 5/6; pobożniey ieft y pocźciwiey iednego miefzczániną záchowác/ niż zabić tyfiąc nieprzyacioł. *BielKron* 149v; *SarnStat* 959.

W charakterystycznych połączeniach: *mieszczanie nieposłuszni, przenalepszy, spokojnie żyjący, wspolek mieszkający, włafni; wszytcy mieszczanie* (2); *kat mieszczan, zdrajca*.

Szeregi: »(tak) mieszczanie albo (jako) goście« [*szyk* 2:2] (4): IA: N: przyfyęgam Pánu Bogu wfzechmogácemu/ iż w Sądzie ná kthory ieftem wyfádzon/ Sędziemu Miáltá thego y wfzytkim Ludziom ták Bogátym iáko vbogim/ ták gofciom iáko Miefzczánom/ chcę práwy á fprawiedliwy Ortel náydowác *GroicPorz* d2, g3, m2 [2 r.].

»choć (tak) mieszczanin, choć (jako) pielgrzym« [*szyk* 1:1] (2): *GroicPorz* pp2; Słuchaycie fpraw ludzkich/ á fprawiedliwie rozeznowaycie y fkázuycie/ ták máłego iáko wielkiego/ ták pielgrzymá iáko miefzczániną *BielKron* 32.

»poddani abo mieszczanie« (1): Bo gdyby tego porządku w kościele nie było [...]: byłby kościół Chriřtuřow nędzniefzy y nierządniefzy/ niżli ktora rzecz pořpolita ábo zgromádzenie ludzi ná řwiecie: gdyż káźde z nich ma pewne y dořtáteczne řpořoby ná rořtrzygnienie y wfřpokoienie wfzytkich niezgod y řporow/ ktore fię wfzczynáią miedzy poddánemi ábo miefzczány ich. *WujNT* 460.

W przen (6): To/ wczým fię ćwiczyl/ dawa potępienie/ Co vmiem/ to dawa znáczne obelźenie/ To řą/ ktorem ważył/ przyáciele moi/ [...] zemną miefzkáiący/ To miefzczanie *GrabowSet* N3.

a) [*bibl. Eph* 2/19] [w tym: *czyj* (4); *G sb* (3), *ai* (1)] (5):

W przeciwstawieniach: »gość ani przychodzień (3), gość ani pielgrzym ... mieszczanin« (4): A ták iuż nie iefteřcie gořcie áni przychodniowie/ ále iefteřcie mieřfcźanie *Leop* AAA2, *Eph* 2/19; *RejPos* 190; *NiemObr* 36.

Szereg: »mieszczanin, (święty) a (i) domownik (*a. domak, a. domowy*)« [*szyk 3:1*] (4): *KromRozm III G5v*; A thák iuż nie iefteście goście áni przychodniowie/ ále iefteście miefzczánie fwiętych y domacy Boży [*non estis hospites et advenae, sed estis cives sanctorum et domestici Dei*] *Leop Eph 2/19*; *RejPos 190*; *NiemObr 36*.

Synonimy: **1.** grodzanin; **b.** mieszkacz, mieszkaniec, obywatel, obywatel, przebywacz; **3.** domak, domownik, domowy, rodak.

Cf **MIESZCZAK**, [**MIESZCZANEK**], **MIEŚCIC**, **SPÓLMIESZCZANIN**

MM